

DORADZTWO

ROLNICZE

NR 17

DWUTYGODNIK

30.VIII.1991r.

WYDAWCA: OŚRODEK DORADZTWA ROLNICZEGO W GRABANOWIE

TELEFON: BIAŁA PODLASKA 4337-92, 4338-66, 4381-98 TELEX: 863330

AGROTECHNIKA JECZMIENIA OZIMEGO

W ostatnich latach nastąpił znaczny postęp w hodowli jęczmienia ozimego. W wyniku tego wprowadzono do uprawy nowe, plemenniejsze i mniej wrażliwe na niesprzyjające warunki klimatyczne odmiany takie jak: Maron, Borwina, Kos.

Spśród uprawianych gatunków zbóż jęczmień ozimy odznacza się dużym potencjałem plonowania, jego uprawa daje rolnikowi wiele korzyści ponieważ:

- dojrzewa najwcześniej ze wszystkich zbóż, umożliwia to lepszą organizację prac żniwnych oraz przygotowanie pola pod zasiew roślin wymagających wczesnego siewu np. rzepaku,
- umożliwia uprawę poplonów ścierniskowych, wsiewek poplonowych lub plonów wtórnych,
- jest mało wrażliwy na wczesno-wiosenne susze ze względu na możliwość dobrego wykorzystania zapasów wody pozimowej,
- stanowi dobrą paszę dla zwierząt.

Wadami jęczmienia ozimego są: najniższa ze zbóż mrozoodporność i największa wrażliwość na kulturę gleby (szczególnie odczyn i stosunki wodno-powietrzne). Wady te wpływają na niestabilność plonowania a zatem i spadek popularności uprawy w naszym kraju. Jednak ze względu na wiele korzystnych cech wymienionych wcześniej uprawę jego powinno się rozszerzać.

Wymagania glebowe jęczmienia są większe od żyta ale mniejsze niż pszenicy. Należy go uprawiać na glebach dostatecznie wilgotnych, o odczynie zbliżonym do obojętnego, zasobnych w składniki pokarmowe. Najbardziej odpowiednie są gleby kompleksu żynnego bardzo dobrego, żynnego dobrego i pszenno-wadliwego. Nie należy go uprawiać na glebach torfowych, lekkich przepuszczalnych piaskach oraz glebach zbyt kwaśnych.

Jęczmień ozimy należy uprawiać po roślinach wczesnie schodzących z pola. Najlepszymi przedplonami są: strączkowe, rzepak ozimy, wczesne ziemniaki. Stanowiska te najczęściej przeznaczane są pod pszenicę, stąd możliwa jest uprawa jęczmienia po zbożach szczególnie po owsie. Nie należy uprawiać jęczmienia po sobie.

Gleba powinna być starannie doprawiona, odchwaszczona oraz dobrze odleżała przed siewem.

Po zbiorze przedplonów wczesnie schodzących z pola, należy wykonać podorywkę, kilkakrotnie bronowanie, a na 2 tygodnie orkę siewną. Po przedplonach później schodzących z pola uprawę roli można ograniczyć do wykonania orki siewnej "razówki" poprzedzonej zastosowaniem talerzówki. Przy późniejszym wykonaniu orki w celu przyspieszenia osiadanania roli należy użyć wału Campella. Jęczmień ozimy jest najbardziej wrażliwym gatunkiem zbóż na odczyn gleby. Najlepiej plonuje przy pH 6,5-7,5. W glebach kwaśnych występuje niedostateczna zawartość magnezu, wskutek czego rośliny żółkną już jesienią i źle się rozwijają.

Gdy gleba nie jest kwaśna, a wykazuje niską zawartość magnezu konieczne jest nawożenie w formie kizerytu lub karmagu w ilości 30-60 kg Mg/ha.

Wielkość zalecanych pod jęczmień ozimy dawek nawozów fosforowych i potasowych jest uzależniona od kompleksu glebowego i zasobności gleby i wynoszą: 40-130 kg P_2O_5 /ha i 40-120 kg K_2O /ha. Obydwa składniki powinny być zastosowane w całości przed siewem najlepiej pod bronę po wykonaniu orki siewnej.

Wielkość dawek azotu uzależniona jest od: żyzności gleby, przedplonu oraz układu warunków środowiskowych i powinna wynosić 80-120 kg N/ha. Nawożenie azotem należy stosować głównie wiosną dzieląc dawkę na dwie części:

- pierwszą (60% ogólnej dawki) w momencie ruszenia wegetacji, pozostałą w końcu fazy strzelania w źdźbło.

Przed siewem jedynie na glebach mniej zasobnych i w słabszych stanowiskach wskazane jest zastosowanie 15-20 kg N/ha.

Optymalny termin siewu w warunkach woj. białoskopolaskiego przypada między 5-15 września.

Ilość wysiewu uzależniona jest od: kompleksu glebowego, przedplonu oraz terminu siewu i wynosi 150-220 kg nasion/ha.

Przed siewem nasiona należy koniecznie zaprawić jedną z następujących zapraw: Baytan, Oxa-fun I, Sibutol, Vitavax, Trimisen D.

Na polach o częstym występowaniu miotły zbożowej należy wykonać opryskiwanie jednym z wymienionych preparatów:

- po siewie (Igran 50, Stomp 330 E, Tribunil)
- powschodowo (Arelon 75, Dicuran 80 WP, Tolkan 50, Glean 75 DF)

Preparaty te niszczą także wiele chwastów dwuliściennych.

Wiosną, gdy rośliny porażone są pleśnią śniegową, bądź słabo przetrzymały należy przed ruszeniem wegetacji zastosować bronowanie lekką broną.

mgr inż. K. Kuresza

WAŻNE DLA EMERYTÓW I RENCISTÓW.

Osobom, których emerytura lub renta nie przekracza 728 000 zł miesięcznie, przysługuje dodatek rodzinny.

W celu otrzymania tego dodatku należy zgłosić się do Zakładu Ubezpieczeń Społecznych z dowodem osobistym, odcinkiem świadczenia emerytalnego lub rentowego i wypełnić odpowiedni wniosek. Osoby nie będące rolnikami powinny mieć ze sobą również akt małżeński.

Osobom samotnym w/w dodatek nie przysługuje.

Adresy ZUS w województwie białoskopolaskim:
Biała Podl. ul. Prosta 35
Łosice ul. Szpitalna 1
Farczew Plac Wolności 7
Radzyń Podl. ul. Armii Krajowej 22-32

A. Z. i R. Z.

ZASTOSOWANIE NASION BOBIKU W ZYWIENIU TUCZNIKÓW

Nasiona bobiku należą do pasz wysokobiałkowych, których 1 kg zawiera 224 g białka ogólnego strawnego. Z tego względu mogą zastąpić w żywieniu tuczników część koncentratów wysokobiałkowych. Białko nasion bobiku zawiera znaczne ilości lizyny, aminokwasu który ogranicza wartość pokarmową zbóż, oraz bogaty zestaw składników mineralnych (wapń, fosfor, cynk, żelazo, mangan, miedź i selen) i witamin z grupy B i E. Wartość odżywcza bobiku obniża niedobór aminokwasów siarkowych, znaczną zawartość włókna oraz tzw. czynniki antyżywniowe - głównie fawiny, które obniżają strawność paszy, zmniejszają dostępność żelaza i pogarszają jej smak. Dlatego nasiona bobiku, ze względu na gorzkawy smak, należy skarmiać po stopniowym przyzwyczajeniu zwierząt. Stosuje się również różne metody sporządzania nasion przed skarmianiem, takich jak:

- parowanie
- obłuszczenie
- kiszenie

W trakcie parowania pod wpływem działania temperatury zwiększa się przyswajalność skrobi i wartość energetyczną nasion. Proces ten jest zalecany jedynie przy okazji parowania innych pasz np. ziemniaków. Należy pamiętać, że po uparowaniu nasiona roślin strączkowych podwajają swoją objętość.

Obłuszczenie nasion poprawia strawność białka i energii. Ponieważ jest to proces energochłonny, z tego względu w praktyce stosuje się sru-towanie nasion.

Najtańszym zabiegiem poprawiającym wartość pokarmową bobiku jest kiszenie nasion z dodatkiem melasy rozcieńczonej wodą.

Optymalny udział nasion bobiku w mieszankach dla tuczników powinien wynosić 8-12%. U tuczników o masie ciała powyżej 75 kg możliwe jest całkowite zastąpienie sru-tą z bobiku innych pasz białkowych.

Należy pamiętać, że:

- nie wolno skarmiać nasion spleśniałych, ze-psutych lub porażonych chorobami
- nasiona bobiku podawać po uparowaniu, ze-sru-towaniu lub zakiszeniu
- unikać nasion bobiku w żywieniu loch prośnych i prosiąt odsadzonych, gdyż mogą spowodować wzdęcia
- lochom karmiącym i warchlakom podawać w ilości 5-10% dawki
- żywienie z udziałem bobiku należy uzupełnić dodatkami mineralno-witaminowymi.

mgr inż. Cz. Mirczewska

KISZONKI Z LIŚCI KALAFIORA

Z większej ilości liści kalafiora można sporządzać kiszonki dla bydła, owiec i trzody chlewnej.

1. Kiszonki dla bydła i owiec należy wykonać z podsuszonych traw w ilości 600-700 kg oraz liści kalafiora 300 kg na 1 tonę

2. Kiszonki dla trzody chlewnej (tuczników)

przykład 1: sru-ta jęczmienna lub żytnia 500 kg liście kalafiora 500 kg

1 kg paszy z kiszonki zawiera około 480 g suchej masy, 0,5 jednostki owsianej i 50 g białka ogólnego

przykład 2: sru-ta jęczmienna lub żytnia 400 kg, liście kalafiora 500 kg sru-ta poekstrakcyjna rzepakowa 100 kg

1 kg kiszonki zawiera około 550 g suchej masy, 0,5 jednostki owsianej i 75 g białka ogólnego.

W kiszonkach dla trzody liście winny być rozdrobnione.

Kiszonki nadają się do skarmiania po 4-5 tygodniach fermentacji.

inż. A. Strącka

W oparciu o superkoncentrat, sru-tą z bobiku i 100%

uzupełnienia min. i max. cenę skupu I kl. sru-ta w okresie wojenności

Plan na rok 1991 r.

Wyszczególnienie	J.M.	J.M.	J.M.	J.M.	J.M.	J.M.
	1	2	3	4	5	6
Koszt paszy:						
Sru-ta z bobiku	q	152260	0,25	38065	0,25	38065
Sru-ta zbozowa	q	84360	2,80	236208	2,80	236208
Superkoncentrat I	q	1370000	0,35	479500	0,35	479500
Mieszanka mineralna	kg	3000	1	3000	1	3000
Koszt prosiecia /15 kg/ szt.		165000	1	165000	1	165000
Koszty weterynaryjne				10000		10000
Amortyzacja budynków				20000		20000
Ubezpieczenie budynków				2000		2000
Amortyzacja wyposażenia				10000		10000
Koszt eksploatacji				3000		3000
Koszt transportu	godz.	30000	1	30000	1	30000
Praca przy obsłudze	rob	8000	6	48000	6	48000
Razem koszty				694773		694773
Ilość dni tuczu	dni		144		144	
Waga końcowa	kg	7800	105	819000	105	819000
I wartość tucznika				819000		819000
Koszt produkcji 1 kg				6617		6617
Dochód z 1 szt.	1 w zł			124227		124227
Wskaźnik opłacalności	%			118		125

W kalkulacji uwzględniono gospodarstwo produkujące 100 szt. tuczników w roku.

Opracowała: mgr inż. Czesława Mirczewska

mgr inż. Alina Żurkowska

inż. Ryszard Juszczyk

SÓL - MAGICZNA SUBSTANCJA

- * Odrobina soli wsypiana do wilgotnych od potu pantofli, szybko wchłonie go, nie pozostawiając śladu.
- * Kąpiel z solą wpływa odświeżająco na organizm, ujędrnia skórę i zapewnia doskonały relaks. Na pół wanny wody wysypuje się garść soli.
- * Kąpiel w ciepłej, słonej wodzie jest bardzo wskazana dla zaczerwienionych rąk. Na miskę wziąć 3 łyżki soli i moczyć dłonie 5 minut, po czym wytrzeć i natłuścić. Na skórze nie może być żadnych zadrapań ani ranek.
- * Szczypta soli dodana do wazonu z ciętymi kwiatami przedłuża ich świeżość i trwałość.
- * Sól dodana do gotujących się, świeżo wyjętych z lodówki jaj zapobiega ich pękaniu.
- * Niewielka ilość soli:
 - przyspiesza ubicie piany z białek
 - podnosi smak, aromat herbaty i kawy
 - dodana do rabarbaru odkwasza go i powoduje, że do osłodzenia wystarczy mniejsza ilość cukru
 - wsypiana do naczynia, w którym przechowujemy herbatniki lub sucharki, pozwoli zachować ich świeżość i kruchość.
- * Za pomocą soli można:
 - zachować jasny kolor obranych warzyw i owoców, jeśli natychmiast po obraniu włożymy je do słabego roztworu soli
 - uzyskać intensywniejszy zapach kompotu z jabłek, dodając jej odrobinę podczas gotowania
 - usunąć świeże plamy z czerwonego barszczu i kolorowych alkoholi na brzosie, posypując grubo solą i po kilku minutach strzepnąć i uprać obrus.
- * Bardzo dobrą zasadą przy doprawianiu potraw jest dodawanie do potraw słodkich szczypty soli, a do potraw słonych szczypty cukru.
- * Zapach cebuli lub ryby z rąk można usunąć papką soli z wodą.

mgr inż. A. Radzikowska

Niedostatek wody jest dla zwierzęcia bardziej szkodliwy niż niedobory paszowe. Ile krowa powinna wypić wody? Nie ma na to jednoznacznej odpowiedzi, ponieważ zależy to od bardzo wielu czynników takich między innymi jak zawartość suchej masy w dawce pokarmowej, wydajność mleczna, temperatura otoczenia. Dlatego też wahania w zapotrzebowaniu na wodę są duże i wynoszą od 50 do ponad 100 litrów na dobę na sztukę. Jeśli obora wyposażony jest w poidła automatyczne, krowy regulują same ilość pobieranej wody. Sprzyja to prawidłowemu rozwojowi jego mikroflory i przyczynia się do lepszego trawienia pasz. Krowy żywione zimną paszami o dużej zawartości suchej masy odczuwają większe pragnienie. Pojone raz, dwa razy dziennie wypijają więcej wody niż potrzebują w danym momencie. Następuje wówczas rozrzedzenie treści żwacza utrudniające trawienie. Jeszcze gorsze skutki mogą wystąpić, gdy woda jest bardzo zimna. Ponieważ temperatura żwacza wynosi 39°C wprowadzenie do niego większych ilości zimnej wody powoduje jego gwałtowne ochłodzenie. Szok temperaturowy hamuje rozwój mikroflory żwacza. Poznajemy to po zachowaniu się krów - zwykle stoją one zgarbione, sierść mają nastroszoną i często drżą. Nałożenie wysokocielnej krowy dużymi dawkami bardzo zimnej wody jest często powodem poronień. Temperatura wody przy pojeniu krów winna wynosić około 12°C. Systematyczne pojenie krów z zachowaniem wszelkich wymogów wpływa korzystnie na produktywność i zdrowie krów.

inż. A. Strąćicka

ZBIÓR ZIEMNIAKÓW

W naszym województwie podaż ziemniaków jest bardzo duża, dlatego jedynie ziemniaki dobrej jakości, nieuszkodzone mają szansę znaleźć nabywcę. Ilość uszkodzonych bulw zależy od wielu czynników, z których tylko na kilka z nich rolnik ma wpływ w obecnej chwili. Są to:

- przygotowanie plantacji do zbioru (zniszczenie naci)
- warunki zbioru (temperatura i wilgotność)
- rodzaj maszyn użytych do zbioru, transportu i sortowania

Niektóre odmiany ziemniaka późno dojrzewające zachowują zieloną naci do przymrozków i w chwili wykopki mają bulwy niedojrzałe, bardzo wrażliwe na uszkodzenia. Zniszczenie naci u tych odmian (chemiczne lub mechaniczne na 2-3 tygodnie przed zbiorem) pozwala na przyspieszenie dojrzewania i korkowacenia skórki bulw oraz kruszenia stolonów, dzięki czemu łatwiej odrywają się od bulw co polepsza dokładność zbioru.

Bulwa jest wrażliwa na uszkodzenia w temperaturze poniżej 10°C, wobec tego wykopki należy wykonać w temp. powyżej 10°C, a najlepiej powyżej 15°C. Duże znaczenie ma też to, że podczas niskich temperatur (poniżej 10°C) bulwy bardzo powoli zblizniają swoje rany i jest wystarczająco długi okres, aby patogeny wniknęły przez te rany powodując gnicie ziemniaków podczas przechowywania. Nie należy kopać ziemniaków lub ich przewozić w czasie deszczu, gdyż zamoczone bulwy są bardzo wrażliwe na gnicie.

Maszyny do zbioru takie jak: kopaczki, kombajny powinny mieć pręty w przenośnikach pokryte otuliną gumową lub plastikową co zmniejszy ilość uszkodzeń. To samo dotyczy sortowników. Duża ilość uszkodzeń bulw powstaje podczas załadunku ziemniaków na przyczepy. Wysokość spadku bulw z kombajnu na przyczepę nie powinna być większa niż 30-40 cm, a przyczepę należy wyłożyć materiałem amortyzującym.

Zdrowe, suche i mało uszkodzone ziemniaki gwarantują dobre przechowywanie.

inż. A. Matuszewski

Perz, jak żaden inny chwast utrudnia wzrost roślin uprawnych. Zabiera im substancje pokarmowe, miejsce, światło oraz wodę. Jest żywicielem wielu chorób i szkodników atakujących także zboża. Dlatego zwalczanie perzu jest zabiegiem koniecznym. Z wielu herbicydów zwalczających perz najbardziej skutecznym okazał się Roundup. Niszczy ponad 95% rozłogów perzu, dzięki czemu nie odrasta on w roku następnym.

Oprysk należy wykonać po sprężeniu zbóż, gdy perz zacznie odrastać i będzie miał wysokość 15-25 cm tj. 3-4 liście na pedzie. Równocześnie tym samym zabiegiem zwalczane są wschodzące chwasty jednoroczne i wieloletnie, chwasty jedno- i dwuliścienne oraz samosiewy zbóż. Przed zastosowaniem preparatu Roundup, by działanie jego było bardziej skuteczne, należy stworzyć warunki bujnego rozwoju perzu przez:

- pozostawienie w latach suchych po zbiorze zbóż wysokiego rżyska (20-25 cm), co pozwala na zachowanie występujących pędów perzu,
- w latach wilgotnych koszenie zboża nisko (10-15 cm), co sprzyja tworzeniu się młodych pędów perzu.

Jeżeli na zaperzonym polu będą uprawiane rośliny ozime, wtedy na ściernisku nie wykonujemy żadnych zabiegów uprawowych, a oprysk wykonujemy 2-3 tygodnie po sprężeniu zbóż. Aby uzyskać wczesne odrosty perzu, słomę należy jak najszybciej zebrać z pola. Nie należy palić słomy, ani też zostawiać słomy rozdrobnionej na polu, ponieważ zabiegi te hamują wzrost perzu.

W przypadku upraw roślin jarych na zaperzonym polu, ściernisko należy stalerzować lub wykonać podorywkę i zabronować. Następnie po wypuszczeniu przez perz 3-4 liści wykonać oprysk. Roundup stosujemy w dawce 5 l/ha na ściernisku. Natomiast w przypadku stosowania preparatu na pole, gdzie były wykonywane zabiegi uprawowe dawka wynosi 4 l/ha. Roundup można stosować łącznie z siarczanem amonu w ilości 5 kg/ha i wtedy dawkę herbicydu można zmniejszyć o 1 l/ha. Po wykonaniu zabiegu przez okres 2-3 tygodni nie należy wykonywać żadnych zabiegów uprawowych aby preparat miał czas przemieścić się z liści do wnętrza roślin i do rozłogów.

mgr inż. L. Grodzicki

MIESZANKI MINERALNE KALFOSMAG DLA BYDŁA I OWIEC

Mieszanki mineralne Kalfosmag przeznaczone są do żywienia krów, opasów, owiec i kóz jako uzupełnienie niedoboru soli mineralnych w paszach. Ze względu na wysoką zawartość magnezu polecane są do stosowania w rejonach użytków zielonych, przy skarmianiu kiszzonek oraz w rejonach o silnym zakwaszeniu gleb. Mieszanki mineralne Kalfosmag wytwarzane są w dwóch wersjach, o wysokiej i bardzo wysokiej zawartości magnezu. Mieszanki w 1 kg zawierają:

	Kalfosmag	Kalfosmag Mg
Magnez (Mg)	25 g	50 g
Wapń (Ca)	110 g	130 g
Fosfor (P)	45 g	55 g
Sód (Na)	60 g	55 g

oraz żelazo, cynk, miedź, mangan, jod i kobalt. Stosowanie mieszanek w żywieniu zwierząt:

- zapobiega niedoborom magnezu i tężyczce pastwiskowej u krów i owiec matek
- przeciwdziała zaleganiom poporodowym u krów
- zwiększa zawartość magnezu w mleku
- poprawia ogólny wygląd i stan zdrowia zwierząt oraz ich wydajność

Dawkowanie mieszanek mineralnych:

krowy - 100-200 g/dzień
cielęta, jałówki - 50-125 g/dzień
opasy - 50-150 g/dzień
owce dorosłe - 30-40 g/dzień
jagnięta, skopy - 20-40 g/dzień
Cena 1 kg mieszanki - 3.500 zł

inż. A. Strąćicka

KALKULACJA KOSZTÓW UPRAWY ŻYTA PRZY RÓŻNYCH PLONACH.

/Uprawa sprzętem własnym/.

Ceny na dn. 1991.09.20

WYSZCZEGÓLNIENIE	J.M.	KOSZT	Przy plonie 20 dt/ha	Przy plonie 25 dt/ha	Przy plonie 35 dt/ha			
	1 J.M.	Ilość J.M.	WARTOŚĆ	Ilość J.M.	WARTOŚĆ			
A. KOSZTY BEZPOŚREDNIE								
Materiał siewny	kg	600	150	90000	150	90000		
Nawozy mineralne:								
mocznik	dt	192000	-	0.5	96000	1	192000	
saletra amonowa	dt	170000	-	-	-	1	170000	
superfosfat pylisty	dt	86000	-	1	86000	3.5	301000	
sól potasowa 57%	dt	153000	-	0.5	76500	1.4	214200	
Razem nawozy mineralne		-	-	-	258500	-	877200	
Środki ochrony roślin:								
Funaben T	kg	103750	-	-	-	0.3	31125	
Razem s.o.r.		-	-	0	0	-	0	
Zabiegi mechaniczne:								
podorywka	godz.	55300	2.5	138250	2.5	138250	2.5	138250
bronowanie	godz.	34400	1.4	48160	1.4	48160	1.4	48160
orka	godz.	55300	3.4	188020	3.4	188020	3.4	188020
wysiew nawozów	godz.	29300	-	-	1.2	35160	1.9	55670
siew nasion	godz.	39500	1.4	55300	1.4	55300	1.4	55300
Razem zabiegi mech.		-	-	429730	-	464890	-	485400
Zbiór ziarna:								
kombajn - usługa SKR	godz.	300000	0.9	270000	1	300000	1.1	330000
transport	godz.	61000	1	61000	2	122000	2	122000
Razem zbiór		-	-	331000	-	422000	-	452000
Praca własna rolnika	rbn	8000	28	224000	34	272000	41	328000
R-M KOSZTY BEZPOŚREDNIE:	zł	-	-	1074730	-	1459390	-	2128600
B. KOSZTY POŚREDNIE								
Nawożenie obornikiem	zł	-	-	375000	-	375000	-	375000
Wapnowanie 15%	zł	-	-	60000	-	60000	-	60000
Podatek rolny	zł	-	-	115600	-	115600	-	115600
RAZEM KOSZTY POŚREDNIE	zł	-	-	550600	-	550600	-	550600
C. KOSZTY OGÓŁEM	zł	-	-	1625330	-	2009990	-	2679200
D. KOSZT PRODUKCJI 1 dt ziarna	zł	-	-	81267	-	60400	-	76549

W kalkulacji założono że koszt zbioru siewy równa się jej wartości.

Przy nawożeniu obornikiem uwzględniono 25% kosztów ładowania i rozrzucania 250 dt obornika, bez wyceny obornika.

1 dt = q

Opracowali: mgr inż. Alina Żukowska i inż. Ryszard Juszczyk

Kierownictwo Redakcji: inż. B. Chachulski
 Zespół Autorski: Specjaliści Ośrodka Doradztwa Rolniczego
 Opracowanie graficzne: K. Olichwierowicz
 Druk: K. Olichwierowicz, M. Zająg
 Do użytku wewnętrznego *** Do użytku wewnętrznego